

ANALIZA NOWEJ PODSTAWY PROGRAMOWEJ DO GEOGRAFII Z DNIA 14 LUTEGO 2017 R.

Koncepcja nowej podstawy programowej do geografii dla szkół podstawowych jest oparta na dorobku dyscypliny naukowej, a także bogatej tradycji geografii jako przedmiotu od wielu lat obecnego w polskich szkołach. Z tego powodu większość elementów dokumentu opublikowanego w grudniu 2016 roku zaczerpnięto z wzorców stosowanych dotychczas, a dobór celów, treści i metod kształcenia nie ma charakteru rewolucyjnego.

Nowa podstawa programowa rozpoczyna się od wstępu zawierającego wykaz celów ogólnych przedmiotu. Podzielono je na: poznawcze (dotyczące wiedzy), kształcące (dotyczące umiejętności) i wychowawcze (dotyczące postaw). Nowością w stosunku do aktualnie obowiązującej podstawy programowej jest rozdzielenie celów poznawczych od celów kształcących. Nadal jednak podkreśla się integralność wiedzy i umiejętności. W nowej podstawie uwydatniono przede wszystkim zadania geografii w zakresie kształtowania postaw patriotycznych i obywatelskich.

Elementem niespotykanym dotychczas jest wplecenie wątków z dziedzin humanistycznych, w tym także humanistycznego nurtu w obrębie samej geografii. Uwidacznia się to m.in. w zapisach dotyczących łączenia poznania naukowego z refleksją nad pięknem i harmonią świata, kształtowania różnych aspektów własnej osobowości czy rozwijania zdolności percepcji najbliższego otoczenia i nadawania mu pozytywnego znaczenia. Bardzo wyraźne jest ponadto nakierowanie przedmiotu na kształcenie postaw patriotycznych. Celem geografii szkolnej ma być nie tylko przekazywanie wiedzy o własnym kraju, lecz także budowanie dumy narodowej tak z walorów środowiska przyrodniczego, jak i dorobku kultury czy sukcesów gospodarczych Polski i Polaków.

Szczegółowe cele kształcenia podzielono na 18 działów i zapisano w postaci treści wraz z odpowiadającymi im wymaganiami. W tabeli poniżej zamieszczono wnioski z przeglądu podstawy programowej nakierowanego na wskazanie nowych elementów.

Dział w nowej podstawie programowej	Nowe i / lub zmienione elementy
I. Mapa Polski	Kształcenie umiejętności czytania mapy na konkretnym przykładzie, w tym przypadku mapie Polski
II. Krajobrazy Polski	Znacznie więcej treści dotyczących krajobrazów. Nauczanie o krajobrazach Polski i świata przeniesiono z przedmiotu przyroda w klasach 4–6 szkoły podstawowej. Konieczne staje się wyraźne zróżnicowanie metod i środków dydaktycznych w zależności od wieku uczniów. Ujęcie krajobrazowe wymaga szerszego wykorzystywania ilustracji (np. fotografii, rysunków, szkiców).
III. Łądy i oceany na Ziemi	
IV. Krajobrazy świata	
V. Ruchy Ziemi	Połączenie wymagań dla przyrody w klasach 4–6 z wymaganiami dla geografii w gimnazjum. Brak nowych elementów. (Ważne: ruchy Ziemi będą omawiane rok wcześniej niż dotychczas)
VI. Współrzędne geograficzne	
VII. Geografia Europy	Studium przykładowe Islandii jako obszaru położonego na granicy płyt tektonicznych wykorzystano do wyjaśnienia zagadnień ogólnych z zakresu geografii fizycznej – skutków trzęsień ziemi i aktywności wulkanicznej. Nieczo odmienny dobór obszarów przykładowych przy kilku innych tematach.
VIII. Sąsiedzi Polski	Nowością jest umieszczenie wszystkich krajów sąsiadujących z Polską w ściśle określonych kontekstach. Dotychczas dotyczyło to tylko Niemiec, Rosji i Ukrainy. Zwiększono udział treści z zakresu geografii politycznej (np. relacji pomiędzy krajami).

Dział w nowej podstawie programowej	Nowe i / lub zmienione elementy
IX. Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy	Zagadnienia z zakresu geografii Polski zajmowały dotychczas istotne miejsce w treściach kształcenia geograficznego. W nowej podstawie programowej poświęca się im jeszcze więcej uwagi. Poza tradycyjnymi wątkami pojawiają się także nowe ujęcia, w ramach których obszary położone poza granicami naszego kraju są ukazywane poprzez odniesienie ich do wybranych elementów środowiska geograficznego Polski.
X. Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy	
XI. Relacje między elementami środowiska geograficznego na wybranych obszarach Polski	Treść całego działu jest nowa w porównaniu do stanu obecnego. Nacisk położono na wykazywanie relacji przyczynowo-skutkowych oraz czasowo-przestrzennych pomiędzy różnymi elementami i procesami zachodzącymi w środowisku geograficznym Polski. Jednocześnie wyciągane wnioski mają charakter bardziej uniwersalny. Układ treści wymaga użycia ściśle określonych studiów przykładowych.
XII. Własny region	Większość zagadnień dotyczących regionu jest obecna w aktualnej podstawie programowej, ale omawia się je niemal zawsze „przy okazji” tematów dotyczących całej Polski. Wyodrębnienie aż dwóch niezależnych działów dotyczących środowiska geograficznego bliskiego uczniowi uwydatnia wysoką rangę nadawaną samodzielnemu odkrywaniu, w tym także zajęciom terenowym. W dziale „Mała ojczyzna” sugeruje się podejście bardziej humanistyczne, w ramach którego uczeń koncentruje się nie tylko na poznawaniu faktów, lecz także na nadawaniu znaczeń najbliższej, dobrze znanej mu przestrzeni.
XIII. „Mała ojczyzna”	
XIV. Geografia regionalna Azji	Zakres tematyczny przypisany do poszczególnych regionów jest szerszy. Nie oznacza to odejścia od układu dominantowego treści czy wykorzystywania studiów przykładowych.
XV. Geografia regionalna Afryki	
XVI. Geografia regionalna Ameryki Północnej i Południowej	Zmiany dotyczące Azji są jedynie kosmetyczne, jednak w przypadku Afryki czy Ameryki pojawiają się zupełnie nowe wątki i konteksty, takie jak: turystyka w Kenii, rola nowoczesnych działów gospodarki w rozwoju krajów afrykańskich, sytuacja rdzennej ludności i problem zanikania kultur pierwotnych w Ameryce Północnej czy zjawisko marnowania żywności w USA.
XVII. Geografia regionalna Australii i Oceanii	
XVIII. Geografia regionalna obszarów okołobiegunowych	

W nowej podstawie programowej nie proponuje się zmian w zakresie sposobów osiągania celów, poza jednym, bardzo ważnym wyjątkiem. Dotychczas prowadzenie zajęć terenowych było jedynie zaleceniem (często nierealizowanym). Od tej pory lekcje geografii poza budynkiem szkolnym stają się elementem obligatoryjnym. Zajęcia, których przeprowadzenie będzie się wiązało z wyjściem w teren, oznaczono w podstawie programowej specjalnym symbolem. Wśród tematów realizowanych w ten sposób znalazły się:

- czytanie mapy i odnoszenie jej treści do obserwowanych elementów środowiska geograficznego,
- ocena krajobrazu najbliższego otoczenia,
- obserwacje pozornej wędrówki Słońca i jej zmian w trakcie roku,
- odczytywanie i wyznaczanie współrzędnych geograficznych,
- projektowanie wycieczki po własnym regionie,
- zależności pomiędzy elementami środowiska geograficznego,
- obiekty decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”,
- działania mające na celu ochronę walorów środowiska, dziedzictwa kulturowego i poprawę warunków życia ludności w najbliższym otoczeniu.

Biorąc pod uwagę znaczny udział treści geograficznych i liczbę godzin przedmiotu przyroda w klasach 4–6 szkoły podstawowej oraz liczbę lekcji geografii w gimnazjum, wymiar czasowy edukacji geograficznej w nowej formule nie ulega zasadniczej zmianie (bez szkoły ponadgimnazjalnej). Należy jednak zauważyć, że zwiększa się liczba godzin geografii realizowanych przez nauczyciela tego przedmiotu (a nie np. biologa prowadzącego lekcje przyrody).

Arkadiusz Głowacz